

Vahtsõaastakuu
11. päiv
2011
Nummõr
1 (222)
Leht mass erälde ostõn
0.32€ (5.01 kr)

UMƏ LEHT

VANA VÖROMAA RAHVAMAN KEELN LEHT

**Kauna Toomas: jahimehe piä-i
võssu raguma ja kraavi kaibma!**

Kae lk 2

**Katus lumõst puhtas
väiku vaivaga!**

Kae lk 3

**Ruitlanõ: kas Vinne
aig tulõ tagasi?**

Kae lk 4

Tõnõ võrokeelitside koorilaulõ ja -säädide võistlus

Et saia kolmanda Uma Pido jaos vahtsit laulõ, kõrraldas Võro selts võrokeelitside koorilaulõ ja -säädide võistlusõ.

Nii edimäde ku tõsõ Uma Pido laulõ valimisõ man peeti tähtsä, et teksti vai naidõ autori olõsi peri vanalt Võromaalt (võimaligult kõigist kihlkundõst). Mõlõmba pido kavan olf regilaulõ, rahvalikkõ laulõ, klassikaliidsi koorilaulõ ja kuurõlõ säctüid poplaulõ.

Edimäde pido jaos koorisääde telliti, tõsõ jaos tetti võistlus. Pidoõl tulf võistlusõlt kuus laulu.

Vahtsõlõ konkursilõ oodõtas nii naid laulõ, miä passisõ häste laulupidolõ, ku ka naid, miä kõlasõ parõmbahe kontsõrdisaalin vai muial. Või olla nii koorisäädit joba olõman laulõlõ ku ka peris vahtsit koorilaulõ. Oodõdu omma teossõ kõigilõ koori-liikele (ühend-, seg-, naisi-, mihi-, latsi-, poiskõisi vai mudilaisikuur) a capella vai saatõga.

Ku teossõ luumisõ man võctas alussõs rahvalaulutekste ja -viise, sõs om tähtsä, et nuu olõssi peri ütest vana Võromaa kihlkunnast (Karula, Harglõ, Kanepi, Urvastõ, Vahtsõliina, Rõugõ, Põlva ja Räpinä).

Võistlustüü tulõ saata Võro seldsi VKKF aadrõssi pääl (Tartu 48, 65609 Võro) ildam-pa 15. 09. 2011.

Parõmbidõ tõie autori saava stipendiumi, miä antas välõlõ konkursi lõpukontsõrdil 2012. aastaga imäkkelepäiväl. Konkursi avvohinnafond om 2000 eurot ja sinnä omma andnu uma osa Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital, Võro ja Põlva ekspertgrupi ja Võro Selts VKKF.

Lähkümbät teedüst võistlusõ kotsilõ saa www.umapido.ee päält vai Ojari Triinu käest (triinu.ajar@wi.werro.ee, tel 782 8750, 5332 2153).

UL

Mooste folgipidol laultas Kanepi hällülaulu

Timahavadsõ rahvamuusigapido Moisekatsi Elohelü päateema om munapühi ja kohustuslik võikimängmise lugu Kanepi kihlkunnast peri Hällülaal.

Moisekatsi Elohelü tulõ 23.-24.04 Moosten, vahtsõn Folgikuan. Mõõtu võtma võiva tulla nii ammõdi poolõst ku

pühapävämuusigu.

Festivali pääpreemiä om 1000 eurot. Päält tuu saa preemiä üts opilaisi punt ja kõgõ parõmb kohustuligu luu ümbretegijä. Folgipidol ütten lüümises tulõ hindäst teedä anda ildampa 17.01.2011.

Festivali kõrraldasõ Folgisellide selts ja Mooste valla-valitsus. Kae mano: <http://folkfest.polvamaa.ee> (sääl om kirän ka Hällülaalu sõna ja viisi), teedüst saa Podekрати Üllestel tel 508 7825, yllepodekrat@hotmail.ee.

UL

Moosten opatas pilte tegemä ja tarrõ ehitämä

29.-30. vahtsõaastakuu pääväl saa Mooste fototurismi keskusõn oppi häid luuduspilte tegemä, oppas Võromaalt peri luudusfotomiiis Začeki Sven. Lähkümbät teedüst www.fototurism.ee päält.

Seo ku 15. pääväst lätt Mooste mõisa meistrõde hoovin vallahõ luudusehitise talvõkuul.

Opatas põhumaja ja savist huunõ ehitämist, savi- ja lubikrovi tegemist. Kõkkõ saa esi meistri abiga perä pruuvi. Oppusõ omma nikani ku keväjani, mahlakuuni välõ. Ettevõtõmisõ kõrraldas MTÜ HääOm. Lähkümbät teedüst saa www.heam.ee päält vai tel 5813 1542 ja 508 8924.

UL

Krooni puhtõ Krabil

Vahtsõnõ aasta vei meilt eesti krooni ja tõi asõmõlõ euro. Ku riigimehe tuu pääl kassi kokku pessevõ ja «hurra» rüüksevä, sis lihtsä inemine es mõista tuu päälõ nii suurt häädmiilt tunda. Timä ikk hoobis Eesti umma rahha takan.

Krabi küläkõrtsi man olf vana aasta viimätsel pääväl krooni ärsaatminõ. Olf lugõja ja laululehe, rongikäük ja haudapandminõ. Eesti kruun puhkas nüüt kõrdsi kalmuaiän. Et kaonugõsõl suuri sugulaisi tankandin õkva es olõ, sis külä matsõ timä esi. Puhtõlaud olf katõ kõrdsitarrõ.

Et krooni ärsaatmisõ ja euro tulõki vahel olf mõni tunn aigu, sis teimi kõrdsi jaos ka peris uma raha.

Rahatähti pääl omma paigapäälidse kuulsa inemise ja õga raha om saanu nime tuusama inemise perä.

MÜRÜ MARJE

Küläkeskus sai võro- keelidse ussõsildi

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

**Minevä neläpäävä
maalsõ kunstnik
Margna Epp Urvastõ
küläkeskusõ egä ussõ
pääle võrokeelidse sildi.
Ilosas tett küläkeskus
tetäs vallahõ pühapävä,
16. vahtsõaastakuu
pääväl.**

Küläkeskusõ ussõ saiva sändse sildi: Rõivahoit, Kama-tarõ, Küläküük, Puutuutarõ, Käsitüutarõ, Pannkoogitarõ, Viiga kemmerg, Konku, Seldsitarõ, Latsitarõ ja Saal.

Urvastõ küläelo ütten vidjää Konnula Airi üteli, et võrokiilside ussõsilte mõttõ paksõ välõ Kõlleri Mariina ja tuuga olli ka tõsõ kõrraga peri. Otsust tougäs takast ka tuu, et ütten Urvastõlõ tagasi kolinu inemine kurtsõ, et umakandi inemise kõnõlõsõ timäga küländ veidõ umma kiilt, ilosat imäkiilt võinu inämb kuulda olla. Võrokeelidse sildi võinu uma keele kõnõlõmist takast härgütä.

Võrokeelitsit om perämädsel aol välõ pantu muialgi: näütõses vagivahtsõn Olerexi Võro pendsujaaman om mõlõmba kassapidjäjä pää kotsil perädüsuur kõllanõ silt «Tan võit pruuki võro kiilt!».

HARJU ÜLLE PILD

Margna Epp maalsõ minevä neläpäävä Urvastõ seldsimaja ussi pääl võrokeelitsit silte.

Võistlus «Uma kiil pildi pääl»

Nikani ku vabariigi aastapäväväni (24.02.2011) uut Võro instituut pilte võistlusõlõ «Uma kiil pildi pääl». Üles võinu võtta asjo, mink pääl om pruugit võro kiilt. Pildistämises passis egä asi, kon om võro kiilt nätä: sildi, viida, kleepsu, T-hammõ ja nii edesi.

Võistluspilte piät näütämä võro kiilt kiräligun pruukmisõn. Pilte piät kõnõlõma hindä iist, a oodõtas ka pildiallkirja vai ku vaia, veidõ pikembät seletüst pildi kotalõ.

Pildistämise matõrjaali või võistlusõ aigu ka esi mano tetä, näütõses meisterdä vahtsõ võrokeelidse sildi ja tetä tuust pildi.

Üts autor või saata mitu pilti, a egä asja kotalõ piät olõma õnnõ ütten pilte. Pildi võiva olla nii vahtsõ ku ka varrama tetti.

Pilte saatõn kirotagõ mano pildi autori nimi, telefoninummõr, e-posti aadrõss, pildi tegemise aig ja pildi allkirja. Pilte oodõtas aadrõssi kaile@wi.werro.ee pääl. Pilte ei tohe olla suurrõmb ku 5 MB.

Pildivõistlusõ võitja saava avvohinna kätte imäkkelepääväl, 14. paastakuu pääväl.

Teedüst saa Kabuna Kaile käest tel 525 3215, e-post kaile@wi.werro.ee.

Räpinä sai vahtsõ lõugahusõ

LAANÕ TRIIN, Räpina Rahvalehe
vahtsõnõ toimõndaja

**Riidi, 7. vahtsõaastakuu
pääväl tetti rahvalõ tutvõs
vahtsõt Räpinä lõugahust
(peenembä nimega *bränd*).
Räpinä vald valõ tuus välõ
«Räpinä – hea kodu koht»
vai nigu räpinämis ilvesse
Aapo kõrraga umma kiil-
de umbre pand: «Räpinä
– hää kodo kotus».**

Tuu lausõ om pantu ka Räpinä märgi (logo) pääl. Mõtõ om tuuh, et inemise iks Räpinäst häste mõtõlnu ja arvanu, et Räpinä om hää kotus, koh ellä vai puhada.

Lõugahusõlõ valiti mano kolm tugilõusõt kah: «Räpinä – Eesti aianduse kodu», «Räpinä

– romantiline ja rõõmus»,
«Räpinä – Peipsimaa õis».

Lehekene Räpinält peri kunstnigu Lapini Leo tetti märgi pääl tähendäski, et Räpinä om aiandusõ kodo ja kolmnukk tulõtas Sillapää lossi miilde. Niisama om kolmnukk viil ka ku üte Eesti maakodo katus.

Logo või olla nellä eri rohelist tuuni: igirohilinõ, ererohilinõ, kütse-rohilinõ ja kõllakas-rohilinõ. Egäl aastaaol om uma värv – egäl aastaaol om Räpinah midagi hääd ja ilosat.

Sillapää lossih, koh riidi Räpinä vahtsõt lõugahust ja märki näüdäti, lätõ näide pääl kõrraga kõvas märtõgõmisõs vallahõ. Kõik tahtja saiva sõnna kah.

Räpinä lõugahusõ ütten mär-giga mõtliva välõ ja teivä tuu kotsilõ vihu Loode Oliver, Lapini Leonhard, Leiki Karl-Erik ni Mägi Piret.

Avidi ka inemise Räpinä vallahalitsusõst, aianduskoolist, äriabikeskusõst ja mitmõlt puult muialt.

Vahtsõnõ Räpinä märk.

**Kuis vahtsõnõ lõugahus
põlitsõlõ Räpinä inemise-
le mõõs, seletäs Ilvesse
Aapo:**

«Eks taa edimäde huuga paistus veedükse niimuudu, et kostki kavõmbalt omava «targa» lausõ ostõdu ja andsäk kanepilehe muudu märk tetti, a ku kaia ja perä märki, sõs om aasal õks tõõ takah.

Räpinä om aianduspäälilin, hää ja illos tan ellä om – mul jo hindäl om kah kodo Räpinäl. Ja tuu kodo võit Räpinäst muialõ kah telli, puumaiu tetäs tan jo väega ilosahe. Önnõ tuu «Peipsimaa õis» lätt humoris är, Räpinä vald om ummõhtõ Lämmäjävee veereh!

No alostus om tetti, siist saa ja tulõ edesi minnä. Massa-i arvada, et õkvallt omgi Räpinäga valmis ja õnn tulõ esi hoovi pääl. Tüü viil nakkas pääl!»

Katus lumõst puhtas väiku vaivaga!

Haanimaa Hartsmäe külä Ihatsi talo mehe Ihatsi Enn ja Ülo märgodi vällä lihtsä moodu, kuis katussit rassõst lumõst puhtas saia. Ohtligu ja vaivarikka lapjuga pilmsisõ asõmõl tõmmatas lumi maaha trossiga. Ihatsi esi es taha taa pildi pääl saia, a näide naabrimisi, Haanimiisi nõvvokua päälük Hollo Agu näädäs lahkõlõ minevä nädäli viil inne suurt sulla uma aidakatussõ pääl rahvalõ är, kuis taa nipp käü. «Ümbre kodo olõmi tõisi kah avitanu,» sellef tä. «Võit nii huunõkõsõ pästä, vanõmbit ja väärtüsilikumpi om niigi veitüs jäänü. Sändsist huunist, midä inämb ei tetä, olnu mitmõkõrdnõ kaõ.»

HARJU ÜLLE JUTT JA PILDID

Midä lätt katussõ päält lumõ maahasaamisõs vaia: parra pikkudsõga kimmäst redelit ja trossi vai kapla. «Peeneline tross piät olõma vai naftast tett hää kõva peenükene kabõl, tuu lõikas kah perüs häste. Tross võisi alla 10 mm läbimõduga olla, kabõl või vähä jämechemb kah olla. Midä jämechemb, toda rassõmb om hindäl tõmmada,» ütelf Hollo Agu (kurrakätt).

Katussõl piät kimmäs hařalaud olõma. Sääne, kos pääl tross häste nilvõstus. Muido jääs tross taadõ kinni ja saa-i kuigi valalõ. Ja katussõnagla tohe-i olla korgõlt välän. Võit trossi üles hařalavva pääle viia ja sõs üts miis tõmbas alt ütelf puult hoonõt ja tõnõ tõsõlt puult. A ku korgust pelgä-i, võit ka hařalavva pääl istu ja sääil trossiga «saagi». Kulus veidemb jõudu.

Lumõ maahasaamisõ varjants nr 1. Ku paras jupp lummõ om altpuult trossiga läbi «sactu», võit tetä nigu Hollo Agu noorõnpõlvõn kõik aig tekk, no õnnõ näütämises: sõita esi kah ütlen lumõga katussõ päält maaha. Ku lummõ om hulga ja tuu om pehme, sõs olõ-i ka vanõmbal inemisel vaia tuud trikki pelädä.

Lumõ maahasaamisõ varjantsi nr 1 lõpp. Lumi om all ja Hollo Agu kah piaaigu all – elo ja tävve tervüse man. Sis tulõ hinnäst inämb-vähämb lumõst puhtas kloppi ja tagasi katussõ pääle ronni (ku olõt otsutanu, et inämb passis katussõhara pääl «saagmisõ» varjants).

Lumõ maahasaamisõ varjants nr 2. Sæt katõ mehega läbi parra jupi lummõ ja liigutati trossi nikani ku lumi nakkas esi maaha sõitma. Hää olõssi tuud tetä inne lumõ sulamist. Muido või olla ilda: «Ku lumi vii sisse korjas, sõs lätt tä mitu kõrda rassõmbas ja vanõmba huunõkõsõ ei piä inämb vasta,» sellef Hollo.

Lumõ maahasaamisõ varjants nr 2. Viil kõrd. Esieränis illos kaia, kuis lumi katussõ päält esi maaha vaos. Hollo Agu ütelf, et kimmähe saat sändse mooduga kipõmbalt lumõ katussõ päält kätte, ku lapjuga pillun. Ja noid lapjumiihi om iks katussõ päält maaha sadanu kah. Ja mõni om iks kõvva vika saanu.

Rekordarv latsi võro keele talvõkoolin

PEEDOSAARÕ KAISA

Võro instituudi perimõskultuuri talvõkuuli tull' timahava rekordarv koolilatsi: pia 40.

Kuul olf 4.–6. vahtsõaastakuu pääväni Vahtsõliinan. «Näütüses olf kohal paflo Võro Kreutzwaldi gümnaasiumi tiatrihuviilidsi latsi, kiä tegevä Linnamäe Helena käe all ka võrokeelitsit tükke,» ütelf Kabuna Kaile, seoaastadsõ laagri päävidäjä.

Talvõlaagrini opati latsilõ võro kiilt, leevaküdsämist, käsitüüd, Vahtsõliina aoluku, anti tiatrioppust ja käütü liina kaeman.

Osola põhikooli 5. klassi tütrik Kivi Sirle (12) olf säändsens laagrin edimäst kõrda. «Esieränis miildü mullõ tiatrioppus ja võro keele tunni olli ka huvitava,» jutusf tütrik ähinäga. Haani-Ruusmäe põhikooli 5. klassi poiskõnõ Tootsi Kristjan (12) olf võro keele laagrin joba vana kala. «Mul lätt neläs kõrd. A huvitav om iks,» ütelf poiss. Kristjanilõ jäi esieränis häste miilde tiatrioppus, kon pidi kolm minotit vaiki olõma, mis 19 latsõl kuigi es õnnistu.

Latsõ kõnõlõsõ võro kiilt koton, kiä vanavanaimäga, kiä imäga, ja võro keele tunnin. Sirle soovis olf laagrist är minnen

parõmbalõ võro kiilt mõista.

Laagrini oll ka paar 12. ja 10. klassi last. Vahtsõliina gümnaasiumi 10. klassi näio Sarapuu Andra (16) olf võro keele laagrin kolmandat kõrda. «Laagri om iks sama huvitav ku varõmb,» ütelf Andra. Kõgõ põnõvambas laagrin pidäsi Andra laulu- ja lõõdsapoissõ Ojasaarõ Toomast ja Hinriksoni Henrikut ja muidogi kõigi lemmikut tiatrioppust. «Säänest laagrit om vaia, selle et tan saat teedä, kuis õigõnde kirota ja kõnõlda. Keskkund, kon kõnõldaski sukka võro keelen, tuu seo keele lähembäle,» tiidse Andra. Koton ja vabal aol

kõnõlõs Andra võro keelen imä ja noidõ sõpruga, kiä omma ka võro keele laagrin käünü.

«Sebimist iks olf, a mul olliva hää abilisõ, kõgõ parõmba viil siistsamast Vahtsõliina koolist,» olf kõrraldaja Kabuna Kaile rahul. Viil ütelf tä, et latsõ es taha õdagist kuigi magalõ minnä. «Tõsõl ütelf peeti tan maaha esiki väiku Uma Pido,» ütelf tä.

Viil küsse latsõ tõsõ päävä õdagu Kreutzwaldi gümnaasiumi oppaja Linnamäe Helena käest, et äkki saasi bussiaigu üte päävä võra edesi nõsta – laagrin olf nii põnnõv olla.

PEEDOSAARÕ KAISA PILT

Tagamõtsa Tarmo tiatrioppus.

